

JAK PŘIŠEL SVĚT NA SVĚT

STVOŘENÍ SVĚTA V MÝTECH
NÁRODŮ PLANETY ZEMĚ

PETR VYHLÍDKA

Petr Vyhlídka

Jak přišel svět na svět

#

Stvoření světa v mýtech národů planety Země

#

www.fext.cz

2014

© Petr Vyhlídka 2014

ilustrace na obálce [Public domain] pochází via [Wikimedia Commons](#) z Lutherovy bible, Biblia: das ist: Die gantze heilige Schrift: Deusch. Auffß new zugericht. D. Martin Luther. Wittenberg 1545, stejný dřevoryt použil ve svém vydání Bible z roku 1549 i Jiří Melantrich z Aventina.

Obsah

Několik vět úvodem

EVROPA

Řecko

Keltové

Germáni, zastoupení mýty Skandinávie

Slované

Srbové

Maďaři

Rumuni

Litevci

Finové

Židé a křesťané

EGYPT, MEZOPOTÁMIE A BLÍZKÝ VÝCHOD

Egypt

Sumerové

Akkad a Babylón

Asýrie

Kanaán

Persie

ASIE

Hinduisté

Buddhisté

Sikhové

Džinismus

Tantrici

Góndové

Mínyong

Mundové

Ásám

Andamanci

Semangové

Laové

Vietnam

Miaové

Nūngové

Dajakové

Balijci

Igorot

Bukidnon

Tagalog

Taiwan

Yami

Japonsko

Ainové

Korejci

Čína

Tibet'ané

Mongolové

Burjaté

Jakuté

Jukagirové

Samojedi

Evenkové (Tunguzové)

Ketové (Ostygan)

Čukčové

SEVERNÍ AMERIKA

Eskymáci (Inuité)

Alutiiqové, Inuité z ostrova Kodiak

Kukulik, Inuité z ostrova Svatého Vavřince

Nugumuit

Delawarové

Assiniboinové

Irokézové

Huroni
Potawatomi
Juči (Yuchi)
Menominee
Nlaka'pamux, Thompsonští Indiáni
Makahové
Yakamové
Šastové
Achomawi
Wiyotové
Yokutové
Diegueño (Kumeyaay)
Lakotové
Navahové
Apačové
Jicarilla Apači
Wichita
Komančové
Čejeni
Arapahové
Arikara
Pueblané
Sia
Zuniové
Hopi
Pima
Aztékové
Mayové
Zapotékové
Mixtékové

JIŽNÍ AMERIKA
Inkové
Checa Yauyos
Čibčové (Muiskové)

Uitotové
Tamanakové, Karibové
Kuikurové
Yarurové
Waraové
Janomamové
Yurucaré
Tukanové
Ipurinové
Quimbanda
Tupióvé
Čamakokové
Guaraní
Nivaklé
Mapučové
Ona

OCEÁNIE

Havaj
Tahiti
Tonga
Manu'a
Cookovy ostrovy
Maorové
Mariánské ostrovy
Guam
Karolíny
Palau
Kiribati (Gilbertovy ostrovy)
Vanuatu (Nové Hebridy)
Banksovy ostrovy, Vanuatu, Melanésie
Nová Británie
Kiwai, Papua Nová Guinea

AUSTRÁLIE

Badtjala
Kokowarra
Djabugay
Kakadu
Arnhemská země
Arandové
Ngarrindjeri
Noongarové

AFRIKA
Malgašové
Masajové
Lugbarové
Karanga
Zuluové
Khoikhoi (Hotentoti)
Křováci
Efé
Bušongové
Basonge, Baluba
Ngombe (Bangala)
Ašantové
Kono
Bambarové
Jorubové
Mossi
Nupové
Fonové
Dogoni
Oromo

Bibliografie

Několik vět na úvod

Od nepaměti si člověk klade otázky. Dalo by i říct, že pravou definicí druhu *Homo sapiens* je schopnost klást otázky, hledat odpovědi a vykládat je. Zvědavost je palivem, které pohání motor pokroku, a odpovědi byly a jsou důležité, protože nezodpovězené dotazy zdržují.

Od obecných *Kde najdu něco k jídlu?* a *Jak se dostat k tamté samici/Mám si toho samce pustit k tělu?*, které si pokládá většina vyšších živočichů, se jejich zodpovězením – byť i skrz řešení dalších otazníků *Nehodil by se tenhle kámen jako argument?* a *Co kdybych ho nějak spojil s klackem, protože ten druhý má delší ruce?* –, dostal po čase člověk na vyšší filozofickou úroveň, nástroje mu umožnily nevyužívat odpočinku jen k akumulaci energie pro další den udržování holé existence, ale dávaly mu prostor k abstraktnějšímu myšlení.

Ptal se tedy: *Proč se děje tohle a jak se může stát tamto? Proč tu jsem? Proč tu jsou ti ostatní, a proč tu je to ostatní?*

Otázka „*Proč něco je*“ vede přímo ke kořeni našeho problému – když věci jsou a zvířata jsou i lidé jsou, pak přece nějak museli vzniknout. Precedent počátku (ne nevyhnutelně i konce) měl člověk stále před očima: z ničeho vyrůstaly rostliny, rodila se a vyvíjela se mláďata... Proto najdeme na celé planetě pouze minimum představ podle nichž svět, tak jak ho známe, existoval odjakživa. Většinou si lidé opravdu lámali hlavu nad zákonitostmi vzniku vesmíru, ať už je vykládali na základě jednoduchých alegorií, snažili se objasnit přítomnost a existenci prostředí, respektive prvků prostředí, které je obklopovalo, nebo konstruovali složitější filozofické výklady, snažící se vysvětlit i drobnější rozpory.

Lidé si pokusili představit stvoření světa, my se pokusíme s těmito představami seznámit.

Nečeká vás čtení nijak náročné, zvědavá mysl si nicméně může při onom letmém zkoumání předložených teorií povšimnout jistých rozporů a podezřelých indicií, jež je nutno brát v potaz ve chvíli, kdy se snažíme dobrat opravdu původního mýtu v opravdu původním znění.

Ačkoliv tak hluboké studium rozhodně není předmětem této knihy, je přesto dobré mít na paměti, že většina pověstí byla vždy předávána od úst k uchu, a k jejich zaznamenání na trvanlivější paměťový materiál (tedy k zápisu) docházelo mnohdy až v době, kdy skuteční věřící už patřili minulosti. Dochází pak často k efektu, který jednoduše shrnul Johannes C. Andersen:

*„Sbírají-li jeden příběh dva různí lidé, jejich podání se často od sebe liší. Velmi přitom záleží na výchozím pohledu sběratele... Je proto obtížné, ne-li přímo nemožné, říct, zda sebraná znění příběhu odpovídají skutečným podobám existujícím mezi lidmi nebo zda tak vypadají jenom díky sběratelům.“*¹

Původní verze ovšem neovlivňuje jen čas, zapomínání a nedorozumění. Mýty i pověsti se mění i v průběhu svého aktivního života – s oblibou absorbují cizí či nové příběhy. Při pohledu zpět vidíme vše v na první pohled úhledném balíčku, obsah však někdy bývá splácán z ingrediencí různého stáří či původu. Proto najdeme například biblické prvky v mýtu afrického kmene Efé, či u Thompsonských Indiánů (v obou případech v míře až příliš okaté), nebo hinduistické u Góndů. Ani jiné a menší náboženské systémy v tom nejsou nevinně, jen je neznáme, a tak jejich příspěvky těžko rozeznáme.

Proti vlivu okolí není imunní nic a nikdo.

Mnoho stvořitelských mýtů má ovšem společné kořeny.

Ať už pro obdobnou interpretaci pozorování, či výkladu některých jevů, nebo proto, že jejich tvůrci a vypravěči měli společné předky. Z týchž důvodů existuje několik obecných typů, k nimž lze stvořitelské mýty zařadit. Ne všechny ale mohou být sjednocující nálepkou označeny.

Patrně nejběžnější šablonou je model bahenní, společný mnoha národům, jejichž kořeny začasťe leží na Sibíři. S technologickým postupem těžby materiálu ke stavbě světa z hlu-bin se tak setkáme nejen u Mongolů či Burjatů, ale na jedné (geografické) straně i v mýtech maďarských či slovanských, směrem východním pak u mnoha severoamerických indiánských kmenů.

V řadě případů byl svět sestaven z (mrtvého) těla, i takové příběhy lze nalézt po celé planetě. Různé části, končetiny, vnitřnosti, ale v některých případech i nehmotné prvky jako jsou myšlenky, byly proměněny v geologii a geografii; této možnosti využili jak Babyloňané či Skandinávci, tak i Číňané, středoameričtí Aztékové, nebo australští Badtjala a polynéští Tahit'ané.

Třetí oblíbenou volbou bývalo kosmické vejce, jehož rozbitím vzniká svět; původ myšlenky je zřejmý každému, kdo sledoval, jak se skořápkou proklubává novorozený pták. Mnoha pověstmi prochází také bohyně – většinou Matka Země, ale nalezneme i řadu výjimek – rodičí faunu i flóru (a nejen to, Schete wuarha jihoamerických Čamakoků porodila kupříkladu i hory a vodu), i to je analogie přímého pozorování a následná extrapolace. Tak trochu matematická, dalo by se (matematikům se tímto omlouvám) říct: adaptujme řešení, které již známe, na problém, jenž potřebujeme vyřešit.

Všechny jednoduché i složitější teorie ovšem mohou nazrazit ve chvíli, kdy se posluchač zeptá: A jak přišel na svět onen obr a ona matka, a kde se, u všech velryb, vzal ten vodní pták, co se snaží vylovit bahno ze dna?

Elegantním řešením problému singularity, respektive

představy světa před světem, je předpoklad existence Ničeho (Chaosu), z něhož vzešlo Něco (Pořádek). Jakkoliv to ale zní jednoduše, tak jednoduché to pro někdejší myslitele nebylo, taková myšlenka vyžaduje určitou míru představivosti.

Zkuste si představit Nic.

Nejde to.

Proto bývá ve stvořitelských příbězích nejčastěji na počátku jen a jen samá voda.

Zvláště v mýtech původních obyvatel Severní Ameriky se objevuje motiv lidstva, vycházejícího na Zemi z podzemí skrze několik pater – světů. Vesmír, následně i jeho inteligentní obyvatelé totiž mívali tendenci procházet sekvencí světů či generací, než dospěli do současného stádia; populárnější, než zmíněné severoamerické jeskyně, je cyklické tvoření a ničení světů v náboženství a mytologiích indického původu.

Konstrukce samotného světa bývá mnohdy tvořena Zemí a Nebem, jež je nutné od sebe nejprve oddělit a poté také rozepřít, aby vrchní část nepadla zpět. Často bývají ti dva manželským či mileneckým párem, a jejich intimní styk jak příčinou života, tak nebezpečím, hrozcím život zničit. Jsou ovšem národy, které před tento problém postaveny nebyly, protože jejich životní prostor zajišťuje Osa světa, vysoká, vpravdě nebetyčná hora.

Nebo Světový strom.

Tato živá konstrukce držíva obvykle pohromadě tři vrstvy vesmíru: Nebesa, Zemi a Podsvětí; takovou zcela zásadní dřevinu nalezneme v pověstech skandinávských, jakutských, ale i na mikronéských Karolínách.

Možností může být víc, jak se dozvíte, začtete-li se do této knihy.

Někdy opomíjená, jindy v centru všeho, a obvykle jen jednou ze součástí demiurgického mýtu bývá i příčina. Otáz-

ku *Jak* provází občas také otázka *Proč*, ne vždy jsou ale pohnutky, které vedly Stvořitele k zahájení prací odhaleny. Jisté jsou jen důvody, které za tím skrývají vypravěči: někdy sloužil výklad stvoření světa a následného příchodu člověka jako potvrzení legitimacy a nároků určité dynastie na vládu nad národem, případně předurčení národa k vládě nad světem.

Jedna z nejstarších představ počítá s tím, že lidé byli stvořeni jako potrava bohům – ne ovšem v doslovném smyslu slova, ale coby služebníci, jejichž myšlenky, soustředěné na uctívání a rituály s ním spojené, udržují bohy naživu. Vznikl také svět jen proto, aby si měl Bůh kde odpočinout, byl stvořen víceméně náhodou, i na přání. Totéž platí i o jeho obyvatelích: někdy byl nový svět tak krásný, že se jeho tvůrce rozhodl doplnit jej o diváky, kteří se budou výtvaru obdivovat.

První generací lidí bývali obvykle obři, žijící v ideálním prostředí. Snad na to mají vliv vzpomínky dospělého člověka na dětství, kdy žil bezstarostným životem, chráněn oněmi vysokými a silnými rodiči, možná je v tom i adaptabilní schopnost lidské paměti, která špatné vzpomínky odsouvá, takže s delším odstupem vypadá minulost mnohem lépe než ve skutečnosti byla.

Aby na ně mohlo být nostalgicky vzpomínáno, musely ale staré dobré časy nějak skončit. Obvykle to bývalo nějakou katastrofou, nejčastěji potopou světa, která se objevuje v pověstech celé planety a většinou je způsobena bohy, ať už rozhořčenými nad poklesem mravů, či bojujícími mezi sebou. Ne vždy. Zvláštní zdroj světových záplav odhalili ve své minulosti kalifornští Šastové, jak se lze přesvědčit.

V některých končinách vesmíru odstranil starší verzi světa sám demiurg, a to z prostého důvodu: nepovedla se podle předpokladů. Učinili tak například bozi kalifornských Wiyoy-

tů, či Quiché Mayů. Jinde si svět poškodili jeho obyvatelé natolik, že dohlížejícímu Stvořiteli nestálo za to ho opravovat. Možností je mnoho.

Jak první generace lidí odešla nebývá vždy zřejmé: nesmrtelní obři Zlatého věku řeckých mýtů se prostě ztratili, zatímco jinde byli První použiti coby materiál pro další tvoření, nebo prostě a přímočaře vyhlazeni.

Většinou je to ovšem za trest.

Konce světa, jakkoliv jsou také zajímavé, ovšem nejsou předmětem následujících stránek.

Ne vždy si Stvořitel vystačil sám; ať už z důvodů vytíženosti, nebo z (mnohdy) neobjasněného záměru často přenechával část práce na pomocnících. Z tohoto pohledu existují i Stvořitelé Stvořitelů, jako je hopijský Taiowa, jehož základním dílem byl Sotuknang, následně konstruktér světa. Stejně tak nalezneme i skupiny bohů, kteří na budování vesmíru pracují rukou společnou a nedílnou.

Pomocníci bývají specializovaní na určité druhy prací a mnoho z nich se na konci buď vrchnosti navzdory, nebo jí pověřeno, zabývá výukou nového lidstva.

Při samotném aktu výstavby světa se také občas objevuje postava, někdy Stvořiteli blízká, která ho při díle sleduje, snaží se pomáhat nebo napodobovat, jejíž příspěvek ale vždy bývá diskutabilní.

Vyprávějí se kupříkladu příběhy (převážně v Oceánii) v nichž schopnému bohovi sekunduje nemotorný nebo hloupý fámulus, jenž má na svědomí neplánované nepříjemné aspekty existence, jako jsou jedovaté rostliny či nebezpečná zvířata. Často to ale bývá zlovolný démon, který chce sám tvořit, nebo Stvořiteli dílo kazit (protože boží schopnost tvořit postrádá a závidí ji), kdo má na konečném výsledku svůj podíl.

Právě tihle pomocníci, ať už je to hloupý příbuzný, neschopný zástupce, nebo zlu propadnuvší d'ábel, bývají odpo-

vědění za chyby v jinak dokonalém plánu, za nemoci a smrt, za nepřívětivé okolí a za sousedy.

Protože hodný Bůh by přece nic takového z vlastní vůle neudělal.

Častěji ovšem stojí za zmíněnými nepříjemnostmi trest, ať už se lidé proviní porušením konkrétního nařízení (touha po zakázaném ovoci), ztrátou víry ve Stvořitele, nebo hrubým chováním a příklonem celé populace k nepravostem, k hádkám a válkám.

Tato kniha obsahuje více než sto padesát legend o stvoření světa. Jak už bylo naznačeno, mnohé z nich se podobají, některé jsou originálnější, v jiných lze nalézt prvky povědomé, či dobře známé. V příbězích, které následují, se může čtenář o v tomto stručném úvodu naznačeném dozvědět víc. Nalezne tu báje známých národů, stejně jako mýty lidí, o nichž pravděpodobně doposud neslyšel. Není podstatné, zda je kniha čtena od začátku, zprostřed, nebo jen ve vybraných pasážích, stejně jako není nutné orientovat se v antropologii, komparativní mytologii, či folkloristice.

Pokud čtenáře ke zmíněným oborům kniha zavede, pokud ho poučí, pak ovšem splnila svůj účel.

Stejně tak, když pouze pobaví.

Několik slov k formě.

Nabízelo se řazení abecední, typové, či geografické. Ani jedno není dokonalé, kupříkladu abecední řazení trpí zásadním problémem – který název vybrat. Oficiální? Zažitý? Vlastní? Mnoho národů je obdařeno všemi třemi variantami, o překladech nemluvě. Indiánský kmen Apačů zná dozajista každý, kdo ale ví, že oni sami si říkají N'de, Dině, Tinde, a Inde? A že pojmenování Apači je vlastně pejorativní?

Seřazení geografické se ukázalo jako nejméně nevhodné, proto bylo použito právě ono.

Pokud jde o prameny, pak hlavní zdroj informací je uve-

den u každého hesla, souhrnně pak na konci knihy.

Evropa

Evropané jsou z podstatné části potomky indoevropských cestovatelů, kteří objevili náš světadíl už před několika tisíci lety. Nebyli ovšem první, a to ani v oboru civilizačním. Nejstarší kultura – mínójská Kréta – neměla s příchozími od Uralu (či kde se ona hypotetická indoevropská pravlast nacházela) nic společného. Zato jen kousek přes moře byl Egypt a blízkovýchodní civilizace s přímým napojením na Mezopotámii. Do příchodu křesťanství, které evropskou kulturu sjednotilo, podléhal kontinent několika hlavním vlivům. Středomoří ovlivnilo Řecko, zbytek kontinentu pak zasáhly tři velké osidlovací vlny: keltská, germánská a slovanská, jež následovalo několik (budoucích) národů, které tvářnost Evropy doplnily; zachovala se tak například mytologie maďarská.

Řecko

Dnes vnímáme starověké Řecko jako jednu kulturu s jedním pevně stanoveným náboženským systémem. To také (víceméně) bylo, jenže až v klasickém období, někdy od pátého století před naším letopočtem. Mýty a pověsti, včetně těch o stvoření světa, ovšem přicházejí z dob mnohem dávnějších, přičemž je nutné mít na paměti, že řeckou historií v oněch dávnějších dobách formovalo hned několik skupin, osídlujících východní Středomoří v několika vlnách a směrech. Od mínojské Kréty přes Dóry, Acháje a Ióny k Aiólům, počítaje v to i vliv kultů importovaných obchodním stykem s okolními národy, to všechno se během několika staletí promísilo, protřepalo a vytřídilo, až vznikla sestava nám dnes známých příběhů.

Ale bohatá řecká mytologie, navrstvená z mýtů a legend tolika kultur, rozpouštějící v sobě podněty okolí, nemůže nemít přehršel verzí o vzniku světa. Můžete si vybrat, dnešní menu má šest položek.

Mýtus pelagický

První se z Chaosu vynořila bohyně všech věcí Euronymé. To ona oddělila moře od oblohy, aby pak tančila po jeho vlnách. Mířila k jihu a za ní se zvedal severní vítr. Jak tak vanul tanečnici v patách, proměnil se z pouhého pohybu vzduchu v hada Ofióna. Nahou krásku sledovat a následovat nepřestal, vinul se za ní, držel se jí v patách, toužil po ní, až svůj chtíč neudržel, na bohyni se vrhl a znásilnil ji.

Stal se tak otcem Vejce všehomíra, které matka Euronymé v podobě holubice ve vlnách vyseděla. Otec Ofión ho v určený čas rozmačkal a ze skořápky se vyhrnuly hvězdy, planety, Slunce, Měsíc, země, rostliny i živočichové.

Oba stvořitelé se poté usadili na nejposvátnější ze všech

hor, na Olympu. Manželství ovšem nemělo dlouhého trvání a šťastný konec; po jedné hádce had, tvrdící, že svět je pouze jeho dílem, z hory vyletěl a sletěl dolů. Bez zubů, z nichž později vznikli Pelasgové, jak sami někdy říkají. Zmizel v černých děrách pod zemí.

Bohyně všech věcí poté pokračovala ve výstavbě světa sama. Stvořila sedm hvězdných mocností spolu s dvojicí Titánů pro každou. Theiu a Hyperióna pro Slunce, Foibu a Atlanta pro Měsíc, Métidu a Koia pro Merkur, Themidu a Eurymedonta pro Jupiter, Thetidu a Ókeana pro Venuši, a Rheiu a Krona pro Saturn.

V Arkádii pak povstal z půdy první člověk, Pelasgos, praotec Pelasgů.

Homérský mýtus

Ve slavné Hómerově Iliadě nalezneme další variantu, podle níž všichni bohové a všechen ostatní život vznikli v řece Ókeanu, spodobnění nekonečných a nekonečně hlubokých vod, obtékajících v podobě nekonečné a nekonečně hluboké řeky Zemi.

*Na okraj úrodné země se půjdu podívat, kde je
Ókean, prapůvod bohů, a rovněž i matka má Téthys,
kteří mě pěstili s péčí a v domě svém vychovávali,
svěřenou od matky Rheie, když Zeus, jenž do dálky vidí,
Krona kdys uvrhl pod zem a pod moře neznavitelné.²¹*

říká Héra Afrodítě, když se od ní snaží vylákat pás, který bohyni lásky činí neodolatelnou.

Matkou všeho je tedy bohyně Téthys, jinak Ókeanova manželka a obvykle rodička tří tisíc dcer, zvaných po otci Ókeanovny, tří tisíc synů a navíc ještě všech řek, které ústí do moře. Přesněji těch, které plynou do moří Středoziemního a Černého.

Orfický mýtus

Podle orfiků (kteří si vypůjčili jméno i filozofii od proslulého pěvce Orfea) svedl na počátku světa Vítr Noc; následkem toho činu bylo stříbrné vejce, které pak Noc do noci snesla. Ale nevyklubal se z něho celý svět, jak předpokládali Pelasgové. Uvnitř byl pouze Erós.

Nijak se nepodobal dnes známému Afroditinu synovi s křídélky a lukem. Ano, křídla měl, ale zlatá, byl hermafrodit a vlastnil čtyři hlavy, díky nimž mohl bučet jako býk, řvát jako lev, bečet jako beran, nebo syčet jako had.

To on spustil svět, stvořil Zemi, Oblohu, Slunce i Měsíc.

Žil pak s Nocí, která mu říkala Erikepaios a Prótozenos Faethón, v jeskyni, před níž se usadila Rheia, *Bohyně, před níž není úniku*. Tlučením na mosazný bubínek poutala pozornost k Noci, která jako Trojjediná, představující Noc, Řád a Spravedlnost, vládla vesmíru.

Až do doby, než ho předala Úranovi.

Filozofický mýtus číslo jedna

Nejprve byla Tma. Ze Tmy vznikl Chaos a z jejich spojení Noc, Den, Erebos a Vzduch. Jednoduché. Ale pozor, dál už je to složitější.

Dvojice Erebos a Noc dala život Záhubě, Stáří, Smrti, Vraždě, Zdrženlivosti, Spánku, Snům, Sporů, Bídě, Trápení, Mstě, Radosti, Přátelství, Lítosti, třem sudičkám a třem Hesperidkám.

Vzduch a Den mají na svědomí matku Zemi, Oblohu a Moře, načež:

Vzduch s matkou Zemí zplodili Hrůzu, Úskok, Zlost, Zápolení, Lež, Příklad, Pomstu, Nezřízenost, Svár, Smlouvu, Zapomnění, Strach, Pýchu, Boj, Ókeana, Métis, Tartara, Eri-nye a ostatní Titány.

Historie pokračuje, Země a Tartaros spolu měli Giganty, a Moře se všemi svými Řekami Néreovny. Člověka později se souhlasem a pomocí bohyně Athény stvořil Prométheus.

Uf.

Filozofický mýtus číslo dva

Podle této verze se v Chaosu objevil jistý blíže nejménovaný bůh, oddělil zemi od nebe a horní vzduch od spodního, rozčlenil zemi na tropické, mírné a polární pásmo. Vymodeloval pohoří i roviny, nad Zemí postavil otáčivou oblohu s hvězdami a určil místo pro čtyři větry. Zarybnil vody, vyrobil zvířata pro souše a planety pro nebe, aby nakonec stvořil člověka. V tomto vyprávění, jímž začínají Ovidiovy *Proměny*, se neodbytně ozývá babylónský mýtus, jenž později přešel až do knihy Genesis.

Konečně oficiální, olympský mýtus

Viděli jsme na počátku světa Euronymé a slyšeli o Téthys, podle varianty, který se ujala nejvíce, to ale byla bohyň Země Gaia, která se jako první vynořila z počátečního Chaosu.

Ve spánku pak porodila Úrana, *Krále hor* a Nebesa sama.

Syn se měl k světu a brzy svět také ovládl. Deštěm oplodnil svou matku – té se, kromě obvyklých hydrologických jevů jako jsou jezera, řeky či moře, poté narodila i tráva, stromy, zvířata a ptáci. Jsou to ovšem bytosti a objekty jaksi neurčité, takže se na ně ve výčtu Úranových potomků zapomíná. Ale i bez nich byl první Nejvyšší bůh zdatným zakladatelem tradice nepřeberného počtu ratolestí takých či onakých. Ať už šlo o zvučná jména dvanácti Titánů (Ókeanos, Koios, Kríos, Hyperión, Íapetos, Kronos, Theia, Rheia, Mnémosyné, Foibé, Themis a Thetys), o tři neméně známé Kyklópy a tři Hekatoncheiry, nebo o potomky neznámé a polozapomenuté, jakým byl kupříkladu obr Anax, král Kárie, nebo Garamas, v jehož existenci věřili, jak se zdá jen Libyjci, jedno měli všechny děti společné: otci byli naprosto lhostejní. Až na Hekatoncheiry (jindy Kyklópy a někdy obojí), které přímo nesnášel a proto je nechal zavřít do podsvětí.

Což byla chyba, jak je dnes víme.

Rozezlená Gaia totiž tak dlouho naváděla své potomky

Titány, až se nejmladší Kronos sebral a na nevšimavého otce vyrukoval. Vyzbrojil se ozubeným pazourkovým srpem, výrobkem to devíti psohlavých Telchinů, Úrana zaskočil ze zálohy, levou rukou (od té doby přináší smůlu) uchopil za varlata, vykastroval a vzápětí se prohlásil Nejvyšším bohem.

Srpová operace byla poslední možností, jakou mohl Úranos přivést na svět nějaké potomky. A také přivedl: když krev z genitálií skanula na zem (čili Gaiu), narodili se další známí obyvatelé řecké mytologie – Giganti, dle některých i pomstychtivé Erínye a jasanové nymfy Melie (což je mimochodem příjemnější verze téhož, totiž tehdy všudypřítomné Trojjediné bohyně). A bylo hotovo.

Oops, ještě není konec. Když Kronos otcovo mužství odhodil do moře, přišla z něj a z mořské pěny na svět budoucí bohyně krásy a lásky Afrodíta.

Za Kronovy vlády se objevili na světě i lidé.

Ať už nás zrodila sama Gaia jako své nejlepší plody, nebo z prachu vyrobil Titán Prométheus, v každém případě prošel náš rod až do dnešní doby pěti věky.

Tím prvním byl věk Zlatý, kdy světu panoval Kronos a kdy lidé žili šťastně a klidně, živil se jen tím, co sebrali (naštěstí bylo co sbírat), jen tančili a bavili se a nikdy neumírali. Pak se ale ztratili, pouze jejich duchové zůstali jako strážci idylických venkovských zákoutí, hlídači spravedlnosti a nositelé štěstí.

Lidé Stříbrného věku, jedlíci chleba pod nadvládou žen, zažili až vládu třetí generace olympských bohů, Kronových potomků v čele s Diem. Ty však neuctívali a vůbec se chovali nepatřičně, stále se hádali. Neznali však války.

Poté, co Zeus druhé lidské pokolení odstranil z tváře světa, nastal čas bronzový, jehož lidé se zrodili z jasanu. Masožravci vybaveni zbraněmi ze jmenovaného kovu si oblíbili války jako jednoduchý prostředek vyřizování účtů.

Nevyhladili je kupodivu bohové, ale mor.

Druhá doba bronzová patřila potomkům bohů a smrtelnic, z nichž se stali hrdinové, známí například z výprav Argonautů, obléhání Théb, či od trójských hradeb. Osud a jejich čestné chování jim po smrti určilo pobyt v rajském Elysiu.

Pátá a poslední generace je železná a naše (tedy Řeků klasického období, ale stejně je naše). Svým prarodičům předchozí doby nesahá ani po kotníky, je nevděčná, zlomyslná, krutá a nespravedlivá.

Kde jsem hledal a kde můžete najít víc:

Robert Graves: Řecké mýty, Odeon 1982 (The Greeks Myths, 1955, 1960)

Rudolf Mertlík: Starověké báje a pověsti (Svoboda Praha, 1972)

Keltové

Přes všechnu pověst a slávu, které se starověcí Keltové poslední staletí těší, není ve skutečnosti o původní keltské kultuře mnoho záznamů. Legendy z Britských ostrovů jsou mnohem mladší, než je potřeba, nehledě k tomu, že i ony samy jsou silně kontaminovány vlivy vpravdě moderními, čili středověkými.

Vyprávění o stvoření světa dle tohoto národa se nezachovalo, rozhodně ne v takové podobě, v jaké bychom potřebovali, totiž v původních zápiscích.

Profesor Leeming uvádí ve své knize verzi, pocházející z poznámek římských autorů. Příběh, který si podle nich Keltové vyprávěli, se podobá mýtům východního Středomoří, řeckým i egyptským. Jeden bezpochyby původní keltský prvek ale obsahuje: strach, že se nebesa zřítí na Zemi.

Na počátku bylo Nebe tak blízko Zemi, že mezi nimi nebylo prakticky žádné volné místo. Ti dva byli spojeni do-

slova, plodili děti – a právě jejich potomci, zvláště pak jeden nerudný a nedobrý, se zapříčinili o zvětšení životního prostoru a jeho současnou podobu. Jmenovaný špatný syn na sebe vzal úkol rodiče oddělit, a učinil tak otcovou kastrací.

Z krve otce Nebe, která při této operaci vytryskla, se stalo moře, zatímco lebku použili děti k výrobě oblohy. Ten, který problém s prostorem (a s generací starších bohů, respektive kmenových vůdců) vyřešil, se pak stal bohem podsvětí, zatímco ostatní – hodné – dětičky ovládly Nebe a Zemi.

Kde jsem hledal a kde můžete najít víc:

Leeming, David Adams: *Creation Myths of the World*, 2010

Germáni, zastoupení mýty Skandinávie

Další velká vlna příchozích z východu, Germáni, vstoupila do evropského světa někdy v pozdní době bronzové, v posledním tisíciletí před Kristem. Z nehostinného severu, který původně, odstrkování Keltů, obývali, se poté postupem času rozšířili po celé Evropě, dokonce i v severní Africe založili mocný a prosperující stát. Přesto ani po nich, stejně jako po Keltech, nezůstalo mnoho písemných informací.

Za germánskou mytologií dnes vidíme především Skandinávii a její ságy (včetně těch sepsaných kovaným křesťanem Snorrim Sturlusonem). Původní víru ostatních germánských národů zahladil čas.

Na počátku byla jen *Propast propastí*, Ginnungagap. A zatímco na jejím severním konci, Niflheimu, vládla zima a temnota, na jihu, v Múspellsheimu panoval oheň.

Z niflheimské studny Hvergelmi vytékalo dvanáct ledových proudů, které pod vlivem jižního ohně roztály a zrodil se z nich obr Ymir. Byl, až na prakovu Audhumlu,

jejímž mlékem se živil, jedinou živou bytostí na světě, proto nemohl jinak a jeho potomci vzešli z něho samého; když spal, zpod jeho levé paže se narodili muž a žena, zatímco jedna Ymirova noha zplodila s tou druhou syna. A protože otec byl obr, byly i děti obři a jejich potomci byli obři, tak se zrodilo toto přerostlé plemeno, které pak žilo na východě, v zemi zvané Jötunheim.

Stejně jako jejich následovníci z pozdějších světů, ani první z obrů se nebránili sňatkům s jinými rody. Mělo to zpočátku jistý drobný nedostatek, totiž nepřítomnost jiných rodů, ale ten se záhy vyřešil: jak kráva Audhumla olizovala led, objevil se ve třech dnech Búri, silný krasavec, který sám se sebou zplodil Bōriho, pozdějšího manžela obryně Besly.

Jejich tři synové pak byli první Ásové: Ódin, Vili a Véo.

A tak přišli na svět i bohové.

Měli se čile k světu a brzy také svět patřil jim. Rozdělili se na Ásy a Vány, jedni žili v Ásgardu, druzí, jak jinak, ve Vanaheimu. Ale stále tu nebyla žádná země, jíž by mohli vládnout a o níž by mohli soupeřit.

Jen obři.

K rozpoutání války ovšem ve své podstatě není země – i když se jako záminka hodí – zapotřebí.

Když došlo k boji obou ras, odnesl to především Ymi. Krev, vytékající z jeho žil pak způsobila potopu, v níž se až na Ymiho vnuka Bergelmira a jeho manželku všichni obři utopili.

Samo Ymirovo tělo skončilo v *Propasti propastí*, kam ho bohové pohodili za účelem výstavby světa. A skutečně pak z obra svět vytvořili: z jeho krve se stalo moře a řeky, z potu jezera, z kostí hory a z masa země. Ve skály byly přetvořeny zuby a úlomky kostí, zatímco vlasy se přetvřily ve stromy. Mozek vyhodili bohové do vzduchu a proměnili v oblaka, plující pod lebkou – oblohou. Z jisker, vystřelujících z ohnivého Múspellsheimu byla na ni vysázena nebeská tělesa,